Розділ IV. *ПЕДАГОГІКА З ОКРЕМИМИ МЕТОДИКАМИ*

УДК 378.147.111

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ НАРОДНИХ ОБРЯДІВ

Барановська І.Г., к. пед. н., викладач

Вінницький Державний педагогічний університет імені М.Коцюбинського

У статті порушується питання необхідності розвитку творчих здібностей молодших школярів шляхом залучення їх до вивчення, відтворення та безпосередньої участі у підготовці театралізованого дійства, яке зберегла народна традиція.

Ключові слова: творчі здібності, творчість, молодші школярі, позакласна робота, народні обрядово-театралізовані дійства.

Барановская И.Г. ТВОРЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ ТЕАТРАЛИЗАЦИИ НАРОДНЫХ ОБРЯДОВ / Винницкий Государственный педагогический университет имени М.Коцюбинского

В статье поднимается вопрос необходимости развития творческих способностей младших школьников путем приобщения их к разучиванию, непосредственному участию в детских обрядах, которые сохранила народная традиция.

Ключевые слова: творческие способности, младшие школьники, внеклассная работа, народные обрядово-театрализованные действия.

Baranovska I.G. CREATIVE DEVELOPMENT OF JUNIOR SCHOOLBOYS OF ZASOBAMI OF THEATRICALIZATION OF FOLK CEREMONIES / Vinnitca State pedagogical university of the name of M.Kocyubinskogo. Ukraine.

In the article rises question of necessity of development of creative capabilities of junior schoolboys by bringing in of them to the study, recreation and direct participation, in an act which was saved by folk tradition.

Keywords: creative capabilities, creation, junior schoolboys, extracurricular work, folk ceremonial-theatricalizing act.

Постановка проблеми. Швидкі темпи розвитку суспільства, що характерні для останніх років, зумовили необхідність пошуку шляхів виходу нашої економіки з занепаду, впровадження нових технологій в систему управління виробництвом та підготовки конкурентноспроможніх фахівців різних галузей. Лише творча особистість може створювати та розробляти нові теорії, нові методики, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних, нестандартних, інколи непередбачених ситуацій. Тому забезпечення кожній людині можливості розвитку та самореалізації творчого потенціалу є одним із пріоритетних завдань сучасної педагогічної освіти.

***Аналіз останніх досліджень і публікацій*.** Сьогодні наука має у своєму розпорядженні дані педагогічних (Ш.Амонашвілі, В.Загвязинський, І.Зязюн, Г.Падалка, О.Рудницька, О.Ростовський, Т.Сущенко, С.Сисоєва, В.Сухомлинський, А.Щербо, О.Щолокова та ін.), психологічних (Л.Виготський, Г. Костюк, В.Моляко, А.Петровський, Е.Торренс, Б.Теплов, Дж. Сміт, Е.Фром та ін.) досліджень, в яких розглядаються питання про сутність та структурні компоненти творчих здібностей особистості, вивчають шляхи та специфіку впливу різних засобів виховання на розвиток творчих здібностей, визначають особливості прояву творчих здібностей у різних видах діяльності.

Метою даної статті є розгляд проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами народного мистецтва, зокрема шляхом залучення дітей до театралізації народних обрядів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз педагогічної літератури дозволив дослідити генезис поняття «творчі здібності». Так, стародавні греки вважали, що інтелектуально–творчий потенціал дитини це - єдність практичної спрямованості розуму, здатності стисло і ясно висловлювати власну думку, швидко схоплювати сутність речей і явищ, уміння швидко досягати мети, бути винахідливим. У римлян інтелектуально-творчі здібності людини ототожнювались з естетичним світосприйняттям та розбудовою на цій основі суспільних взаємовідносин.

В наукових джерелах висловлювалася думка про те, що творчі здібності виявляються лише в науці, літературі та мистецтві. Заперечуючи таку позицію, Л. Виготський в своїх працях доводить, що елементи

творчості проявляються навіть при вирішенні повсякденних життєвих задач, зокрема тих, що притаманні шкільному навчальному процесу. Ми також погоджуємось з думкою американського психолога Е.Фромма, який вважає, що творчі здібності - це здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; це спрямованість на відкриття нового і здатність глибокого усвідомлення свого досвіду.

Творчі здібності формуються протягом усього життя людини, проте в генезисі її становлення існують сензитивні вікові періоди їх формування. Молодший шкільний є сприятливим для розвитку творчих здібностей. Саме в цей період активно розвивається уява, розкривається дар фантазувати та нестандартно мислити, помітно проявляється допитливість, формується вміння спостерігати, порівнювати, критично оцінювати свої дії та результати.

Для оптимального розвитку творчих здібностей дитини потрібно створити необхідні умови. На думку американського психолога Дж. Сміта, навчання творчості стане можливим, якщо будуть створені умови фізичні (наявність матеріалів для творчості, можливості в будь-яку хвилину діяти з ними); умови соціально-економічні (за яких дитина має відчуття зовнішньої безпеки, тобто знає, що її творчі вияви не отримають негативної оцінки з боку дорослих); психологічні умови (коли у дитини є відчуття внутрішньої безпеки, розкутості і свободи за рахунок активної підтримки дорослими її творчих починань).

З цього приводу корисні рекомендації розробив американський психолог Дж. Гауен. Наведемо декілька прикладів найцікавіших з них:

1. Створіть дитині затишну і безпечну психологічну базу для її пошуків, до якої вона могла б повертатися, якщо буде налякана власними відкриттями.
2. Підтримуйте схильність дитини до творчості і виявляйте співчуття до невдач. Уникайте несхвальних оцінок її творчих ідей.
3. Будьте терпимі до дивних ідей, поважайте допитливість, запитання і ідеї дитини. Намагайтеся відповідати на всі запитання, навіть якщо вони здаються дикими і абсурдними. Пояснюйте, що на багато її запитань не завжди можна відповісти однозначно. Для цього потрібні час, терплячість. Дитина повинна навчитися жити в інтелектуальній напрузі.
4. Давайте можливість йому побути одному і дозволяйте, якщо він того хоче, самому займатися своїми справами. Надлишок опіки може пригальмувати його творчість.
5. Допомагайте дитині вчитися будувати її систему вартостей, не обов'язково засновану на її власних поглядах, щоб вона могла поважати себе і свої ідеї поряд з іншими ідеями та їх носіями. Таким чином, її саму, в свою чергу, будуть цінувати інші.
6. Допомагайте дитині у задоволенні основних людських потреб (почуття безпеки, любові, поваги до себе і оточуючих), оскільки людина, енергія якої скована основними потребами, менше здатна досягти висот самовиразу.
7. Виявляйте симпатію до її перших незграбних спроб виражати свої ідеї словами і робити їх таким чином зрозумілими оточуючим.
8. Знаходьте слова підтримки для нових творчих починань дитини, уникайте критикувати перші спроби — якими б невдалими вони не були. Ставтеся до них з теплом: малюк прагне творити не лише для себе, але й для тих, кого любить.
9. Допомагайте дитині стати «розумним авантюристом» і часом покладатися в пізнанні на ризик та інтуїцію; найвірогідніше, саме це допоможе зробити справжнє відкриття.

У роботах В.Загвязинського, І.Зязюна, Т.Сущенко, С.Сисоєвої та інших розглядається взаємозв’язок між процесами творчої діяльності дорослих (вчителів, батьків) і дітей, простежується динаміка їх розвитку через конкретні процеси самоздійснення у різних видах творчої діяльності.

Цікавою для нашого дослідження є думка В.Загвязинського, який зауважує, що «справжнє виховання і навчання завжди є творенням нового, творенням людини через пробудження її внутрішніх сутнісних сил, бо творчість стає механізмом продуктивного перетворення особистості» [1, с. 16]. Вчитель виступає у ролі наставника, помічника, координатора, який спрямовує та спонукає учнів до активних дій, творчості, самореалізації. Головне - вірити в себе, вірити в дитину, вірити в науку, - підкреслює Ш.Амонашвілі [2].

Творчість потребує певної зосередженості та розвитку духовної і фізичної природи людини. Як відзначав Л.Курбас, «художня творчість передбачає наявність у людини здібностей, мотивів, знань, умінь, завдяки яким створюється продукт, який відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю» [3, с. 396]. Продовження цих думок знаходимо у К.Станіславського, який підкреслював, що «творчість захоплює не лише зір та слух, але й усі п’ять почуттів людини. Вона захоплює, крім того, тіло, думку, розум, волю, почуття, пам'ять, уяву» [4, с. 288].

Вчитель пробуджує творчу думку дітей на уроці, створює необхідні умови для їхньої самореалізації, але найкращі можливості для цього відкриває позаурочна та позашкільна діяльність. При цьому дуже важливо, щоб у житті школи вона стала продовженням уроку, щоб урочна і позаурочна робота були

єдиним процесом, доповнювали, збагачували, урізнома-нітнювали одна одну. «Творчість є діяльністю, в яку людина ніби вкладає часточку своєї душі: чим більше вкладає, тим багатшою стає сама...», - писав В.Сухомлинський [5, с. 109].

У позакласній діяльності особливо яскраво розкриваються природні потреби молодших школярів, зокрема, в творчій діяльності та самоствердженні. Позакласна діяльність дає змогу дітям виступати в нових соціальних амплуа, займати ролі, які відрізняються від ролі учня, тобто це особлива сфера, де школярі можуть задовольняти особисті потреби в розвитку та самореалізації своїх творчих потреб та здібностей, розширювати світогляд. Психологи стверджують, що діти нічого не хочуть відкладати на потім. Вони бажають жити, а не готуватися до життя. Їхні творчі потреби мають задовольнятися негайно.

Важливе місце у системі засобів розвитку творчих здібностей учнів посідає народне мистецтво, яке унікальним чином інтегрує у собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції. Синкретичність його образів, багатство символіки, поетичних алегорій, інтонаційна насиченість та різноманітність емоційно сприймається молодшими школярами, але потребує забезпечення цілісної системи підготовки дітей до відтворення, театралізації народних обрядів у єдності їх музичних, поетичних, змістових ознак, поступове включення дітей до драматургії фольклорного явища. Враховуючи вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, закономірно вважати, що найбільш природновідповідним буде сприймання художніх образів, в яких органічно поєднані слово, музика, жест, рухи тощо.

Діти особливо емоційно реагують на твори дитячого фольклору, багаті на різноманітні яскраво-виразні образи, мають сюжетну лінію, відтворюють дійство. Наприклад, учні молодших класів з цікавістю слухають розповіді про обряди зимового циклу (Сонце-калита, щедрування, колядування, Різдвяний Вертеп, Маланка, Коза тощо). Вони із задоволенням грають ролі, виготовляють костюми та перетворюються у казакових героїв під час новорічних віншувань шкільних вчителів, батьків, учнів. З неабияким бажанням молодші школярі співають веснянки, вивчають хореографічні елементи хороводів-забав, кривого танці, виводять під власний спів гаївки. Із захопленням вивчають, інсценують діти жартівливі пісні «Ходить жучок по жучині», «На городі чорна редька», «Ярема», «Мала баба три сини» та інші. Відтворення сюжетної лінії за допомогою костюмів, рухів, жестів, міміки робить виконання народних пісень живим, емоційним, цікавим, дозволяє кожному виконавцю розкрити свої творчі здібності, реалізувати творчі задуми.

Можливість проявити свої творчі здібності надають сьогодні різноманітні фольклорні фестивалі, які щорічно проводяться в нашій країні та її регіонах. Народна культура набирає великих темпів свого природного Відродження та подальшого розвитку в різних формаціях та течіях сучасного життя. Рожаниця – хранителька роду людського, Берегиня сім'ї, заступниця жінки та материнства, богиня милосердя та Миру над Дітьми – «бере тепло Сонця з Небес і віддає Його світлий Покров Роду людського на Землі». Під такою назвою пройшов ІІІ Всеукраїнський фестиваль традиційної культури у місті Київі та селі Бобриця Києво-Святошинського району (3, 10 жовтня 2009р). Підготовка та участь у такому заході – це можливість представити на сцені свою театралізовану програму дитячому колективу, знайомство з творчістю інших дитячих колективів, самобутніх етно-гуртів, фольклорних ансамблів, які відтворюють українські народні давні, інколи забуті, жниварські та обжинкові обряди. Обрядова хода «Єднаймось Роде», віншування Снопа, фестиваль Гарбузової каші, обрядово-театралізовані дійства «Дідух», «Короваю-Раю», «Рушникове дерево», майстер-класи народних умільців, виставкові палати цікавих виробів, долина дитячих забав, народних ігор, танців - створюють атмосферу святковості, радості, розкутості, чудового відпочинку та творчої самореалізації для кожного учасника фестивалю та глядача.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що, театралізація фольклорного матеріалу, зокрема, народних обрядів, вимагає клопіткої, тривалої, творчої роботи. Потрібно прагнути такої майстерності дитячого виконання, щоб слова і рухи були злагодженими та красивими, супроводжувались жвавою мімікою, виразними жестами, чіткою артикуляцією. Але слід пам'ятати, що наші діти повинні доторкнутися до скарбів, які впродовж віків зберіг український народ. Немає більш могутнього виховного та розвивального засобу, як живий приклад участі у цьому процесі дорослих. Ніщо не дасть дитині більше ніж, безпосередня участь у обрядовому дійстві, яке зберегла українська народна традиція.

Подальшого дослідження потребує проблема вивчення особливостей фольклорного виконавства й життя народної культури в сучасному сроціумі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя / В.И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1987. – 159 с.

2. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества: Книга для учителя / Ш.А. Амонашвили . – К.: Освита, 1991. – 111 с.

3. Курбас Л. Березіль: Із творчої спадщини / Упоряд. М.Г. Лабінський. Авт. передм. Ю.Бобошко. - К.: Дніпро, 1988. – 518 с.

4. Станиславский К.С. Моя жизнь в искусстве / К.С. Станиславский. – М.: Искусство, 1980. – 341 с.

5. Сухомлинский В.А. Избранные произведения: В 5 т. / В.А.Сухомлинський .– К.: Рад. шк., 1979. – Т 1. – 686 с., Т 3. – 719 с.

УДК 512.64

АЛГОРИТМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПОБУДОВИ ЖОРДАНОВОГО БАЗИСУ ДЛЯ ОПЕРАТОРА З ОДНИМ ВЛАСНИМ ЗНАЧЕННЯМ

Величко О.В., к.ф.-м.н., доцент, Ткаченко І.Г., к.ф.-м.н., ст.викладач, Железняк Р.А., студент

Запорізький національний університет

У статті наголошується на необхідності чітко формулювати для студентів-математиків алгоритми вирішення типових завдань. Побудова такого алгоритму ілюструється на прикладі задачі про побудову канонічного базису для лінійних операторів спеціального виду.

Ключові слова: алгоритм, матриця, базис, власне значення

Величко Е.В., Ткаченко И.Г, Железняк Р. А. АЛГОРИТМИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА ПОСТРОЕНИЯ ЖОРДАНОВОГО БАЗИСА ДЛЯ ОПЕРАТОРА С ОДНИМ СОБСТВЕННЫМ ЗНАЧЕНИЕМ / Запорожский национальный университет, Украина.

В данной статье отмечается необходимость четко формулировать для студентов-математиков алгоритмы решения типичных задач. Построение такого алгоритма иллюстрируется на примере задачи о построении канонического базиса для линейных операторов специального вида.

Ключевые слова: алгоритм, матрица, базис, собственное значение

Velichko H.V., Tkachenko I.G., Zheleznyak R. A. ALGORITHM PROCESS OF CREATING THE BASIS FOR JORDANIAN OPERATOR WITH ONE'S OWN IMPORTANCE/ Zaporizhzhya national university, Ukraine.

The article notes the need to articulate to students in the math algorithms for solving typical problems. Constructing such an algorithm is illustrated by the problem of constructing a canonical basis for the linear operators of special form.

Key words: algorithm, matrix, basis, the eigenvalue

Рівень фахової підготовки сучасних студентів молодших курсів математичного факультету є, в цілому, дуже низьким. Тому для того, щоб навчити їх розв'язувати стандартні математичні задачі, потрібно не лише ознайомити їх з необхідним теоретичним матеріалом і навести приклади, але і сформулювати алгоритм розв'язання. У даній статті пропонується алгоритм для однієї з найбільш складних задач курсу лінійної алгебри – задачі про пошук такого базису векторного простору, в якому матриця заданого оператора має жорданову форму. Зауважимо, що в основних підручниках, за якими вчаться студенти математичного факультету [1-5,7], висвітлюються лише питання про пошук жорданової форми, а існування жорданового базису лише доводиться. У збірнику задач [6] у вправі 1529 пропонується спосіб знаходження жорданового базису у випадку, коли оператор має одне дійсне власне значення. У даній статті цей спосіб записано у вигляді чіткого алгоритму і наведені приклади.

В університетський курс лінійної алгебри зазвичай входять питання, пов'язані з відображеннями лінійних просторів, тобто з лінійними операторами [1-5,7]. При введенні базису оператор φ однозначно задається своєю матрицею A_φ. Якщо перейти до іншого базису, то матриця оператора змінюється за формулою

$$A'_\varphi = C^{-1} A_\varphi C, \tag{1}$$

де C - матриця переходу від старого базису до нового.

Розв'язання прикладних питань суттєво спрощується, якщо матриця оператора має найбільш просту форму. Тому виникає така задача: для заданого оператора φ знайти такий базис (який називають канонічним), у якому його матриця має найпростіший вигляд (який теж називається канонічним), або, що те ж саме, по заданій матриці A_φ знайти таку матрицю C, для якої матриця A'_φ, яка визначається із співвідношення (1), має найпростіший вигляд.